

Baznīcu īpašumi var tikt ierauti tiesvedībās

Autors: **Māris Kīrsons**

Datums: **28.05.2018**

Izdevums: **Dienas Bizness**

Rubrika: **Ziņas**

Pastāv liels risks, ka, pateicoties Satversmes tiesas nolējumam, baznīcu īpašumi var tikt ierauti īpašumtiesību piederību tiesvedībās

Proti, vienā konfesijā tagad var reģistrēt vairākas baznīcas, kurām, tiesas ceļā pierādot savu saikni ar līdz 1940. gadam (padomju okupācijai) pastāvējušo «mātes baznīcu», varētu rasties vēlme pieprasīt īpašuma pārdali agrāk reģistrētām baznīcām, kas īpašumus atguvušas. Tādējādi iespējami strīdi par turīgāko konfesiju – pareizticīgo un luterāņu – nekustamajiem īpašumiem, kuru rezultātā papildu darbs advokātiem, bet šo īpašumu nomniekiem – pamatīgas galvassāpes.

Tādas sekas varētu raisīt Satversmes tiesas spriedums, kas groza Reliģisko organizāciju likumā noteikto, ka vienā konfesijā var pastāvēt tikai viena baznīca, un netieši norāda par iespēju tiesā cīnīties par pēctecību. Par 1995. gadā pieņemto Reliģisko organizāciju likuma normu atbilstību Satversmei lietu ierosināja pēc Augstākās Tiesas pieteikuma, kas savukārt balstās uz Administratīvo lietu departamenta skatīto lietu, kurā Latvijas Pareizticīgā autonomā baznīca apstrīdēja Uzņēmumu reģistra atteikumu reģistrēt to reliģisko organizāciju reģistrā.

Proti, Latvijas Pareizticīgā autonomā baznīca Viktora Kontuzorova vadībā, kurš pagājušā gadsimta 90. gadu vidū tika izslēgts no Latvijas Pareizticīgo baznīcas, jau pārdesmit gadu cīņā ar valsti ir tiesas ceļā panācis savu autonomo draudžu reģistrāciju Uzņēmumu reģistrā, bet nu beidzot arī iespēju reģistrēt savu baznīcu. Ir skaidrs, ka Pareizticīgajai baznīcai, ko vada arhibīskaps Aleksandrs, ir uzradies konkurents, kurš noteikti pieprasīs to atzīt par īsteno Pareizticīgo baznīcu ar attiecīgām sekām, kas saistās ar īpašuma ja ne atņemšanu, tad pārdali. Līdz šim tiesā Latvijas Pareizticīgās autonomās draudzes centās pierādīt, ka nav nekādas jaunas reliģiskās organizācijas, bet ir Latvijas suverēnās valsts apstākļos izveidotas un juridiski reģistrētas Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijā jau 1936. gada 7. septembrī ar Nr.140503. Latvijas Pareizticīgā baznīca, kas reģistrēta šobrīd kā vienīgā, pārvalda pietiekami lielus nekustamos īpašumus, un nebūt nevar izslēgt, ka vilinājums pamēģināt «noreģistrēt» vēl kādu pareizticīgo baznīcu varētu būt pietiekami liels un pašreizējā elektrizētajā gaisotnē tam var arī «piesiet» jautājumu par valsts drošību. Sava veida spriedze ir vēl vienā konfesijā, kurai ir īpašumi, jo ir gan Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca, gan arī Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca ārpus Latvijas (LELBĀL). Pēc vairāku aptaujāto domām, pašlaik vēl ir pārāk agri izdarīt kādus secinājumus par to, kādas būs šī Satversmes tiesas lēmuma sekas, jo, ja patiešām radīsies daudz iesniegumu reģistrēt jaunas baznīcas gan pareizticīgajiem, gan luterāņiem un tās arī tiks reģistrētas, tad būs jautājumi jau par to, kurai no baznīcām kas pieder. Nevajag aizmirst, ka joprojām ir neatrisināts jautājums saistībā ar Pēterbaznīcu, kuras likumprojekts šobrīd «iestrēdzis» savulaik Ilzes Viņķeles vadītajā Saeimas Izglītības komisijā.

Rosība jau ir

Lai arī pašreizējo brīdi var dēvēt kā nosacītu klusumu, tomēr Saeimā vēl pirms Satversmes tiesas nolēmuma paziņošanas tika iesniegti grozījumi Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas (LELB) likumā, kas nodoti komisijā, lai lemtu par pirmo lasījumu. Grozījumi tapa, it kā LELB būtu apzinājusies Satversmes tiesas lēmumu, kas liberalizē baznīcu reģistrāciju. To, kādus grozījumus parlamentārieši veiks, rādīs laiks, taču iezīmējies strīdus ābols – jautājums par LELB tiesisko pēctecību, kas izsaucis lielu sašutumu Latvijas Evaņģēliski luteriskajā baznīcā ārpus Latvijas – LELBĀL. Pēc LELB ieskata, tās speciālajā likumā, līdzīgi kā Latvijas Republikas Satversmē, rotētu preambula, kurā vienkāršā valodā būtu izklāstītas pašsaprotamas lietas, proti, ka šī baznīca pastāv jau daudzus gadus pirms Latvijas valsts izveides, tātad tās vēsturiskās saknes ir daudzus gadus desmitus vai simtus pirms 1918. gada – Latvijas valsts proklamēšanas –, un tā nepārtraukti ir darbojusies visu laiku. LELBĀL piedāvātā preambula pašsaprotama gan nešķīta, un cīņā pret piedāvātajiem grozījumiem tika iesaistīta pat Pasaules Brīvo latviešu apvienības un Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes vadība. Šo lielo sašutumu, iespējams, raisīja LELBĀL uzskats, ka LELB likums ir «visu Latvijas luterāņu likums», bet šobrīd pretestība pret likuma grozījumiem ir mīkstinājusies.

Lai gan grozījumus ir izstrādājusi pati LELB, tos Saeimas izskatīšanai iniciējusi virkne dažādu Saeimā pārstāvēto politisko partiju pārstāvju – Imants Parādnieks un Gaidis Bērziņš no Nacionālās apvienības, Nellija Kleinberga no Reģionu apvienības, Augusts Brigmanis no Zaļo un Zemnieku savienības, Jūlija Stepanenko no Saskaņas un neatkarīgie deputāti Gunārs Kūtris un Ringolds Balodis, kurus zināmā mērā var nosaukt arī par «baznīcas pastniekiem» Saeimā. Interesanti, ka sākotnēji uzlikto parakstu, atbalstot grozījumus, atsaucā Hosams Abu Meri no Vienotības. Tas ir saprotams, ja ieklausās aizkulišu sarunās par to, ka otras luterāņu baznīcas reģistrācija iezīmētu jaunu ēru Latvijas luterismā, kas varētu būt saistīta, piemēram, ar sieviešu ordināciju un citiem svarīgiem jautājumiem.

Pirms nodot izskatīt LELB likuma grozījumus pirmajā lasījumā, Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisija ir lēmusi izveidot darba grupu, kuras vadību uzticēja Saeimas deputātam un baznīcu tiesību ekspertam Ringoldam Balodim, kurš šobrīd ir pievienojies Nacionālajai apvienībai un faktiski, neskatoties uz savu neatkarīgā deputāta statusu, ir pieskaitāms pie nacionālu frakcijas. Līdz šim darba grupa ir tikusies divās sēdēs, kas gan bijušas slēgtas. «Slēgtas sēdes ir darba grupas deputātu vairākuma lēmums, kas saistās ar vēlmi netraucēti uzklautīt visas iesaistītās puses,» situāciju skaidroja R. Balodis. Viņš arī uzsvēra, ka darba grupā piedalās ne tikai LELB, bet arī LELBĀL pārstāvji, kā arī aicināts tiek Uzņēmumu reģistrs un Tieslietu ministrija.

Daudz jautājumu

«Pēc Tieslietu ministrijas ieteikuma esam uz brīdi piebremzējuši ar lēmumu par LELB grozījumu virzīšanu pirmajā lasījumā, jo tikko ir pieņemts Satversmes tiesas nolēmums, kas būtiski ietekmē valsts un baznīcas līdzšinējās attiecības, kas tika veidotas pēc principa – valsts komunicē ar konfesiju, bet katrā konfesijā valsts ļauj darboties tikai vienai baznīcai,» skaidro R. Balodis. Tagad valstij ir jādomā, kā tālāk rīkoties un kādas izmaiņas likumos ieviest. «Papildu strīds par Pareizticīgās baznīcas pēctecību šai Satversmes tiesas spriedumā ir sakritis ar pašreizējo luterāņu strīdu. Ja seko Satversmes tiesas loģikai, kas norāda, ka pēctecības jautājums ir tiesas un, protams, arī likumdevēja ziņā, tad teorētiski iespējams ir arī neticamais scenārijs, ka tiesa civiltiesiskā kārtībā izlemj par pēctecības atzīšanu jaunreģistrētai baznīcai, un automātiski paceļas jautājums, kā tad būs ar īpašumtiesībām, ja jau jaunajai baznīcai ir visas tiesības uz statusu,» stāsta R. Balodis. 1992. gadā tika pieņemts likums Par īpašumu atdošanu reliģiskajām organizācijām, kuras bija reģistrētas Latvijā Iekšlietu ministrijas Baznīcu un konfesiju departamentā līdz 1940. gadam,

nebija pārtraukušas savu darbību un bija atjaunojušas savu statusu. «Tāpēc 26 gadus pēc šiem lēmumiem nevar sākt runāt par kādiem tiesiskās pārmantojamības jautājumiem,» uz jautājumu par iespējamo īpašumtiesību dalīšanas risku atbild R. Balodis. Viņaprāt, šajā jautājumā nedrīkst mētāties un ik pēc vairākiem gadu desmitiem ar skaļu lozungu par vēsturiskās taisnības atjaunošanu radīt jaunu netaisnību, kuras novēršanai atkal būs vajadzīga kārtējā netaisnība. Cits jautājums, kas ir likumdevēja kompetencē, – jauna likuma par LELBĀL pieņemšana, kurā varētu, piemēram, paredzēt arī mazāka skaita draudžu, kas veido baznīcu (šobrīd 10), un īpašuma vai nosaukuma jautājumus atrunāt.

Neskartie jautājumi

Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesnesis Egils Levits norāda, ka Satversmes tiesas spriedums nozīmē, ka vienā konfesijā varēs būt vairākas draudzes, kuras teoloģiski viena no otras nedaudz atšķirsies. Šāda situācija esot arī citās valstīs, piemēram, Luteriskā baznīcas gadījumā ir vairākas atšķirīgas draudzes. «Satversmes tiesas spriedumā nekas nav teikts par reliģisko konfesiju īpašuma tiesībām vai kādu to pārdali, tāpat nav skarts arī pēcteības jautājums – kura ir īstā mantiniece,» uz jautājumu, vai jaunās reģistrētās draudzes konkrētajā konfesijā nevarētu pretendēt uz kādiem īpašumiem, atbild E. Levits. Viņaprāt, svarīgs jautājums ir par to, vai jaunās draudzes drīkstēs laulāt vai ne, jo visām lielo konfesiju draudzēm ir šādas tiesības. «Arī šis jautājums Satversmes tiesas spriedumā nav skarts un, vai to risinās vai atstās mierā, ir tikai un vienīgi parlamentāriešu ziņā,» piemetina E. Levits.

Svarīgas nianšes

Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas pārstāvis Kaspars Upītis uzskata, ka baznīcu Latvijā kļūst vairāk. «Reliģisko organizāciju īpašumtiesību jautājumu Satversmes tiesas spriedums tieši neskar, un arī termiņi uz pieteikumu par īpašumu atgūšanu sen ir beigušies,» tā uz vaicājumu, vai īpašumu jautājums varētu tikt skarts, atbild K. Upītis. Vienlaikus viņš atzīst, ka «strīdus āboli» varētu būt, piemēram, saistībā ar Pēterbaznīcu, kurai tiek gatavots speciāls likums.

Jautājums juristiem

LELBĀL pārstāvis Kārlis Žolis norāda: Satversmes tiesas spriedums dod iespēju Latvijas Evaņģēliski luteriskajai baznīcai ārpus Latvijas tikt reģistrētai kā legālai baznīcai Latvijā. «Domāju, ka šis spriedums neskar īpašumu tiesības, bet esmu garīdznieks, nevis jurists, tāpēc šis jautājums ir adresējams juristiem,» tā K. Žolis, izvairoties no tiešas atbildes, vai LELBĀL nav īpašumtiesību pretenziju pret LELB. Ar Pareizticīgo baznīcas pārstāvjiem DB sazināties neizdevās.

Viedoklis

Bez tiešas ietekmes, bet ar strīda iespēju

Jānis Kārklīņš, zvērināts advokāts:

Satversmes tiesa nevienu vārdu šajā lietā nav sacījusi par reliģisko organizāciju īpašumiem un tiesībām uz tiem. Šis jautājums ir risināms ar speciālajiem likumiem, un pašlaik tikai tāpēc, ka ir Satversmes tiesas spriedums, nevienam nav pamata apšaubīt pašreizējo īpašnieku legītimitāti. Protams, civiltiesiskā plāksnē vismaz divu reliģisko organizāciju situācijā var pastāvēt strīds, kuru var nākties risināt tiesvedības ceļā. Proti, LELB un LELBĀL gadījumā iespējams civiltiesisks strīds par to, kuri īpašumi kurai piekrist, jo ir jautājums par to, kura no abām luteriskajām baznīcām ir uzskatāma par luteriskās baznīcas īpašumu līdz 1940. gadam «īstāko» mantinieci vai «līdzmantinieci». Manuprāt, baznīcu īpašumu pārdales risks nav liels, līdz ar to arī tiem, kuri maksā nomu par šādu īpašumu izmantošanu, nav pamata satraukumam par iespējamu iznomātāja personas nomaiņu ar visām no tā izrietošajām sekām. Protams, likumdevējiem dienaskārtībā ir likumprojekts par Pēterbaznīcu un tās apsaimniekošanu, kas arī var tikt skatīts caur īpašumtiesību prizmu.

Cita situācija

Mārtiņš Aljēns, ZAB Cobalt zvērināts advokāts:

Satversmes tiesas spriedums tiešā veidā neietekmē mantisko jautājumu risināšanu starp reliģiskajām organizācijām. Ar spriedumu par spēkā neesošām atzītas Reliģisko organizāciju likuma normas, kuras noteica desmit gadu pārreģistrācijas periodu jaunizveidotām draudzēm un draudzēm, kuras izstājušās no kādas baznīcas, un liedza šādām draudzēm izveidot baznīcu pirms minētā desmit gadu pārreģistrācijas perioda beigām. Bez tam ar spriedumu par spēkā neesošu atzīta likuma norma, kura noteica, ka vienas konfesijas draudzes var izveidot Latvijā tikai vienu baznīcu. Tādējādi spriedums novērš ierobežojumus draudžu tiesībām apvienojoties izveidot jaunas baznīcas, tostarp tādu konfesiju ietvaros, kurās Latvijā pašlaik jau darbojas baznīcas. Cita lieta, ka spriedums aktualizē jautājumu par draudžu tiesībām saglabāt īpašuma tiesības uz mantu, izstājoties no baznīcas. Taču tas nav jauns jautājums – strīdi starp baznīcām un draudzēm par īpašuma tiesībām uz mantu ir tikuši risināti jau iepriekš.

Nevērtēja īpašumu jautājumu

Rolands Neilands, zvērināts advokāts:

Kā savā video intervijā Latvijas Vēstnesim norādīja Satversmes tiesas tiesnesis Jānis Neimanis, Satversmes tiesa šajā lietā nevērtēja tiesību pārmantojamības jautājumu, kura Latvijas pareizticīgā baznīca – Latvijas Pareizticīgā autonomā baznīca vai Latvijas Pareizticīgā baznīca – ir īstā pareizticīgā baznīca, kura pastāvēja līdz 1940. gadam. Tāpat Satversmes tiesa arī nevērtēja, kura evaņģēliski luteriskā baznīca ir īstā baznīca – Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca ārpus Latvijas vai Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca. Šie jautājumi nebija Satversmes tiesas tiesnešu uzmanības lokā. Satversmes tiesas sprieduma sekas ir tādas, ka turpmāk vienas konfesijas 10 un vairāk draudzes Latvijā varēs izveidot katra savu baznīcu, kuru skaits nebūs ierobežots. Savukārt draudzēm, kuras pirmo reizi uzsāks darbību Latvijā un nepiederēs pie valstī jau reģistrētajām baznīcām, vairs nebūs pirmo desmit gadu laikā katru gadu jāpārreģistrējas Uzņēmumu reģistrā, kas kārtu reliģisko organizāciju un to iestāžu reģistru. Daudzus interesē jautājums, vai Satversmes tiesas spriedums atstāj ietekmi uz Latvijas Pareizticīgajai baznīcai un Latvijas Evaņģēliski luteriskajai baznīcai piederošajiem nekustamajiem īpašumiem. Proti, abām šīm baznīcām pieder daudz un vērtīgi nekustamie īpašumi valstī. Jautājums, vai jaunizveidotām baznīcām pēc Satversmes tiesas sprieduma ir iespēja pretendēt uz šiem īpašumiem? Atbilde ir vienkārša – tiešā veidā šis spriedums to neietekmē. Pēc Satversmes tiesas sprieduma nemainās ne zemesgrāmatās nostiprinātās īpašuma tiesības uz baznīcām piederošajiem nekustamajiem īpašumiem, ne arī pirms 1940. gada pastāvējušo baznīcu tiesību pārmantojamība. Tas nozīmē, ka, ja kādas jaundibinātās baznīcas pārstāvji uzskatīs, ka jaundibinātā baznīca ir vienas vai otras vēsturiski pastāvējušās baznīcas saistību pārmantotāja, tad tas būs jāpierāda tiesas ceļā, kas noteikti nebūs viegls ceļš, jo būs jāpierāda pamats šādai pārmantojamībai. Savukārt tas jau ir vēstures zinātnieku kompetencē esošs jautājums, ne tikai juristu kompetences jautājums.

Pagaidām nav gribētāju

Evija Ivdra, Uzņēmumu reģistra pārstāve:

Atbilstoši 2018. gada 27. aprīļa Satversmes tiesas spriedumam, reģistrējot jaunu reliģisko organizāciju (draudzi), vairs nav noteikta

prasība pirmo desmit gadu laikā katru gadu veikt draudzes pārreģistrāciju. Uzņēmumu reģistrā pēc Satversmes tiesas sprieduma stāšanās spēkā pagaidām nav reģistrēta neviena jauna draudze, kurai reģistrācijas procesā piemērota jaunā prasība. Tās draudzes, kas reģistrētas Reliģisko organizāciju un iestāžu reģistrā pirms spēkā stājās Satversmes tiesas spriedums, uzskatāmas par pastāvīgi reģistrētām draudzēm, un tām vairs nav jāpārreģistrējas.